

Згодом зміст, форми та методи професійної орієнтації мають спрямовуватися на формування у старшокласників образу “Я-майбутній професіонал”, який здатний досягнути вершини професійного розвитку.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Образ “Я” як мета формування і розвитку особистості. //Педагогіка і психологія. – 1998. - №2. – 30 – 41 с.
2. Бодалев А.А. О феномене акме и некоторых закономерностях его формирования и развития //Мир психологии. - М., 1995. - №3.
3. Васильев В.В. Система адаптації робітників до професійної діяльності. - Дніпропетровськ: ДДУ, 1999. - 300 с.
4. Климов Е.А., Носкова О.Г. История психологии труда в России: Учебн. пособие. - М.: МГУ, 1992. - 221 с.
5. Платонов К.К. Структура и развитие личности /Ответств. ред. профессор Глоточкин А.Д. - М.: Наука, 1986. - 257 с.

А. Е. Бойко,
м. Київ

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
ВИХОВАНЦІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У
ГУРТКАХ ГУМАНІТАРНОГО НАПРЯМУ**

У статті розглянуто сутність комунікативної компетентності у вихованців позашкільних навчальних закладів, значення комунікативних законів та сучасних тенденцій розвитку спілкування у формуванні комунікативної компетентності.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, комунікативні закони, спілкування, позашкільні навчальні заклади, гуртки гуманітарного напрямку.*

Формування високого рівня комунікативної компетентності підростаючого покоління особливо актуалізується у реаліях сьогодення. Зміни, викликані процесами міжкультурної інтеграції та розширенням інформаційно-комунікативного простору, підвищують значення спілкування у соціальній, професійній та інших сферах життєдіяльності. У вирішенні цього завдання важливу роль відіграють позашкільні навчальні заклади, зокрема гуртки гуманітарного напрямку. Гуманітарний напрям позашкільної освіти визначений Законом України „Про позашкільну освіту” як такий, що забезпечує розвиток здібностей, обдарувань, практичних навичок вихованців, оволодіння знаннями з основ наук соціально-гуманітарного циклу.

Проблема формування комунікативної компетентності особистості відображена у багатьох соціальних, лінгвістичних, психологічних і педагогічних дослідженнях з різних наукових позицій (О. Аршавська, Л. Божович, Л. Виготський, М. Вятютнев, Д. Ельконін, Д. Ізаренков, Д. Крістел, М. Лісіна, С. Савіньон та інші).

У сучасних психолого-педагогічних працях, присвячених вивченню проблеми комунікативної компетентності особистості (Г. Андрєєва, Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, Л. Петровська, Є. Рогов, Е. Руденський), вирізняють такі її компоненти, як навички для сприйняття, розуміння та оцінювання інших людей (входження в контакт, орієнтація в проблемі партнера, вирівнювання емоційного напруження співрозмовника, узгодження інтересів, ведення

дискусії, особистісні передумови комунікативного потенціалу тощо).

Термін “комунікативна компетентність” (від лат. *communico* – роблю загальним, зв’язую, спілкуюся і *competentis* – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, дискусії, переговорів тощо.

На думку А. Хуторського, комунікативна компетентність є однією з базових освітніх компетенцій і становить собою оволодіння особистістю комунікативними якостями, які пов’язані з необхідністю взаємодіяти з іншими людьми, з об’єктами навколишнього світу та його інформаційними потоками, умінням знаходити, перетворювати і передавати інформацію, виконувати різні соціальні ролі в групі та колективі [5].

Розглядаючи комунікативну компетентність як компетентність у спілкуванні, Л. Петровська вирізняє в ній складові за аналогією із загальноприйнятою структурою спілкування. Якщо виходити з того, що в цій структурі наявні три взаємозалежні сторони – перцептивна, комунікативна та інтерактивна, то, відповідно, і компетентність у спілкуванні може бути розглянута як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній комунікації, міжособистісній взаємодії [3]. Комунікативна сторона спілкування, або комунікація у вузькому значенні цього слова, полягає в обміні інформацією між партнерами, передачі та прийомі знань, ідей, думок і відчуттів і потребує від учасників взаємодії здатності до самовираження, невимушеної експресивності. Інтерактивна сторона спілкування полягає в обміні діями між сторонами, які спілкуються. Перцептивна сторона спілкування – це процес пізнання людьми один одного з подальшим встановленням на цій основі визначених міжособистісних зв’язків. Для ефективності в перцептивній та інтерактивній сторонах спілкування комунікантам необхідні здібності розуміти себе та інших, прогнозувати міжособистісні ситуації (Є. Сидоренко).

Комунікативну компетентність як систему внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій розглядає у своїх наукових доробках Ю. Жуков. В її структурі він виділяє орієнтовну частину, виконавчу частину й внутрішні засоби діяльності [2].

У своїх працях Ю. Ємельянов визначає комунікативну компетентність як досвід, що розвивається і значною мірою усвідомлюється під час спілкування між людьми, що формується й актуалізується в умовах безпосередньої людської взаємодії [1]. Наголошується на тому, що комунікативна компетентність вимагає від особистості усвідомлення:

- власних потреб і ціннісних орієнтацій;
- власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб’єктивних спотворень і “систематизованих білих плям” (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем);
- готовності сприймати нове у зовнішньому середовищі;
- своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм);
- своїх почуттів і психічних станів у зв’язку з дією факторів зовнішнього середовища.

Ґрунтуючись на вищезначеному, ми розглядаємо комунікативну

компетентність як здатність особистості, засновану на знаннях та досвіді, орієнтуватися у ситуаціях спілкування, розуміти мотиви, інтенції, стратегії поведінки, як свої власні, так і партнерів.

Слід зазначити, що для формування комунікативної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів необхідно враховувати загальні закони комунікації, розроблені дослідником у галузі теорії та практики ефективної комунікації Й. Стерніним [4]:

- закон дзеркального розвитку спілкування (співбесідники підсвідомо, автоматично імітують стиль один одного);
- закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль (ефективність мовленнєвого впливу прямо пропорційна затраченим комунікативним зусиллям);
- закон довіри до зрозумілих висловлювань (чим простіше мовець висловлює свої думки, тим краще його розуміють і більше йому вірять);
- закон притягування критики (чим більше виділяєшся, тим більше критикують);
- закон емоційного пригнічування логіки (в емоційному стані втрачається логічність і аргументованість мовлення);
- закон ритму спілкування (співвідношення говоріння й мовчання в мовленні кожної людини є постійною величиною);
- закон прогресивного зростання нетерпіння слухачів (ефективне мовлення – це коротке мовлення, яке триває не довше ніж десять хвилин);
- закон мовленнєвого самовпливу (словесне втілення думки дає змогу мовцеві впевнитися в ній, остаточно утвердити її для себе).

Крім того, у контексті дослідження комунікативної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів у гуртках гуманітарного напрямку видається важливим розуміння сучасних тенденцій розвитку спілкування: збільшення питомої ваги коротких мовленнєвих контактів; брак часу для обговорення накопиченої інформації; розширення сфери застосування усного мовлення; скорочення ініціативного спілкування, натомість збільшення частки офіційного, рольового спілкування.

Отже, узагальнивши наявні теоретичні підходи з проблеми дослідження комунікативної компетентності, можна зробити висновок, що комунікативна компетентність виконує функцію адаптації й адекватного функціонування особистості в суспільстві. Знання комунікативних законів, уміння їх використовувати з урахуванням тенденцій розвитку спілкування на сучасному етапі є важливими складовими формування комунікативної компетентності у вихованців позашкільних навчальних закладів. Перспектива подальшого дослідження проблеми полягає у розробленні методики формування комунікативної компетентності у вихованців позашкільних навчальних закладів у гуртках гуманітарного напрямку.

Список використаної літератури

1. Емельянов Ю. Н. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга : уч. пособ. / Ю. Н. Емельянов, Е. С. Кузьмин. – Л. : ЛГУ, 1983. – 103 с.
2. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков. –

М., 1990. – 104 с.

3. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

4. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие / И. А. Стернин. – Воронеж: Полиграф, 2001. – 252 с.

5. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций / А. В. Хуторской // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения : сб. науч. трудов / под ред. А. В. Хуторского. – М. : ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65–79.

Ю. І. Волчелюк,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті розглядається рівні соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями в інклюзивному освітньому просторі, їх основні характеристики.

***Ключові слова:** рівні соціальної адаптації, студенти з обмеженими фізичними можливостями, інклюзивний освітній простір.*

Одним із найвагоміших критеріїв, які дають змогу оцінити успішність реалізації програм інклюзивного навчання, є рівень соціальної адаптації особистості з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору. Завдяки використанню комплексу методів (педагогічного спостереження, анкетування, опитувальників, інтерв'ю, соціометричних обстежень груп, карти соціальних контактів; методик, які характеризують психологічні якості особистості: тривожність, агресивність, емпатійність, схильність до стресу) у результаті проведення дослідження визначено такі рівні соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору: високий, достатній, недостатній (табл. 1).

Взаємостосунки студентів з обмеженими фізичними можливостями та молоді, яка не має фізичних обмежень – найпотужніший чинник соціальної адаптації. Студенти з обмеженими фізичними можливостями потребують додаткової допомоги, що є частиною спеціальної програми соціальної адаптації, результатом якої повинен бути розвиток молоді людини як особистості, здатної ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем, успішно та якісно виконувати студентські обов'язки та реалізовувати життєві плани.

Отже, можна визначити об'єктивні умови й потреби соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями, що виражаються у таких основних їхніх позиціях :

- активно-позитивна позиція – прагнення пошуку самостійного виходу із ситуації, що склалася, та позитивні соціально-психологічні особливості особистості;
- пасивно-негативна позиція – незадоволеність своїм становищем,